

Чехите са ни близки, но са и много различни

Спомням си времето, когато проф. Никола Георгиев преди повече от 10 години ни преподаваше теория на литературата в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Още тогава се възхищавах на неговите задълбочени литературни познания и педагогическия му подход към студентите и копнеех да ми се отдаде възможност да говоря лично с него за литературата. И ето, че това мое желание се осъществи. В продължение на час говорихме за българо-чешките литературни и културни взаимоотношения, за разделението на Чехословакия, за Пражката пролет, за Вацлав Хавел и Т. Г. Масарик. Времето протече неусетно, но този разговор остави в мен незабравими спомени за цял живот. Надявам се да се хареса и на Вас – читателите на списание „Българи“ в Прага!

Проф. Георгиев какъв беше първият Ви контакт с Чехия и чешкото?

За щастие първият ми досег с чехи в България беше на семейна основа. Родителите ми общуваха с чехи, дошли да работят за България – като учители и като инженери, каквито бяха всъщност и моите родители. Още тогава усетих, че те са ни близки, но същевременно и много далечни. Те се държаха равноправно с нас, но все пак бяха различни. Имаха готовността да бъдат хора от Средна Европа. Говореха с лека, но много сдържана насмешка за българите. Следващият ми контакт с Чехия и чешкото беше когато бях още дете и прочетох „Бай Ганьо“ на Алеко Константинов. В нея главният герой се подвизава в Прага и като частно

лице и като член на българска делегация. Чрез тази книга аз разбрах, че сме си близки с чехите, но същевременно и много различни. Следващата ми връзка с Чехия бяха книгите на чешките писатели – К. Чапек и Я. Хашек, отчасти И. Волкер. Първата ми книга, посветена на Швейк, беше издадена в Прага. След това преподавах български език и литература в Прага точно по време на промените, в периода 1965–1968 година. Тогава набъбваше Пражката пролет. Усещяхме, че нещо ще се промени. Още от книгата на Хашек знаех за насмешките на чехите към австрийците. Много силно влияние ми оказаха бурите в Карловия университет и по улиците на Прага. Тогава се прояви стремежът на чехите да бъдат преди

всичко чехи, а не крепостници на Съветския съюз. Израстнаха героите Дубчек и Свобода, появиха се промени във философията. Студентите се сблъскаха с полицията. Тогава настъпиха и промените в театъра. Често ходех на театър в „Дивадло на Забрадли“, където срещнах за първи път и актьора Вацлав Хавел – бъдещият президент на Чехия. След това преподавах и в други страни, но нека не ги упоменавам, защото само и единствено Прага остави в мен най-неизлечимите спомени.

Имахте ли лични срещи с Вацлав Хавел или го познавахте само косвено – от „Дивадло на Забрадли“?

Този театър беше бивш склад. Там имаше и едно малко кафененце, в което след премиерите отсядах и където веднъж размених няколко думи и с Вацлав Хавел. Мога да кажа, че в разговора си с него почувствах очарованието му на актьор и писател. Подчертавам, че тогава изобщо не допусках, че той ще стане държавник. Ставайки президент, той отслаби дарбата си на писател. Томаш Гарик Масарик също ставайки президент отслаби въздействието си като мислител. Тези двама души пожертваха вродените си дарби в името на своето Отечество.

В разговор с мен съвременната чешка писателка Маркета Пилатова сподели, че изпитва огромно огорчение от смъртта на В. Хавел, тъй като това е бил според нея

последният непресторен чешки политик с чисти идеи за демократично управление. Съгласен ли сте с това определение?

От друга гледна точка В. Хавел не беше политик. Той беше прекалено прекалено откровен, достоен и почтен, за да е политик. Другите около него, според мен, заслужаваха повече определението политици. Той политик не стана, но престана да бъде писател. Това, за което не го обичахме ние в България беше, че той рязко обособи Средна от Източна Европа. Раздялата на чехи и словаци протече лесно, без проблеми. При нас на Балканите разводът не беше толкова лесен, беше кървав.

Какво е мнението Ви за разделението на Чехословакия?

Две чужди страни разделиха чехи от словаци. Словакия беше ориентирана към Унгария, а Чехия към Австрия. Хитлеризмът предпочете Словакия да бъде независима, а Чехия – под хитлеристко влияние. Аз смея да кажа, че между двете държави ще настъпи някакво сближаване. Сега в окървавената бивша Югославия тъгуват и тази тъга се нарича с купешката дума „югосталгия“. Словаците имат комплекси спрямо чехите. Това може да се изглади от някакъв по-висш разум, който да каже, че така не бива. Чехите ще разберат, че в съюз със словаци са по-добри, по-силни и по-творчески.

А как се вписва според Вас Чехия в западноевропейския контекст?

От една страна трябва да имаме предвид визията на В. Хавел „Ние сме средноевропейци“. От друга страна Прага с право се чувства като част от западния свят. Чешката култура се свързва много с френската, особено от средата на 19 век – с френската литература и музика. Да не е толкова немско. В България е точно обратното. Още Пенчо Славейков и българският модернизъм са повлияни от немския. Кирил Христов, който е живял в Германия, твори и преподава дълго време и в Чехия. Чешката му съпруга НоEMI Молнарова написва книга със спомени за Кирил Христов: „Kyrile, který si teď v nové dimenzi“. Тя от много богато семейство, което се

разорява. Потърси ме в Прага и ме помоли да преведа части от книгата ѝ. Каза, че е бедна и не може да ми плати за превода, но ми подари за спомен една дървена табакера, принадлежала на К. Христов. Аз направих превода и в България го публикува К. Куюмджиев.

Оказва се, че въпросът за българо-чешките взаимоотношения е много сложен...

Да, въпросът за българо-чешките взаимоотношения е изключително объркан. Чехите идват у нас още по време на турското робство, а след Освобождението буквално нахлуват в България. Един чех прави саботаж по време на Руско-турската война и предотвратява достигането на Шипка от турските войски. Той работи по железопътната линия Цариград-Пловдив и нарежда на българите да повредят линията. По този начин турските войски не успяват да достигнат връх Шипка. Знаете кого имам предвид – инж. И. Прошек. По-късно след Освобождението у нас биват изпратени много чехи и един от тях е Константин Иречек. Те идват с културна мисия, но отношението ни към тях е двойствено – от една страна българинът си казва: „Дошли са за добро, да ни помогнат хората“, а от друга – реакцията е по-скоро завистлива: „Дошли са за келепир.“ Още по-объркана е историята на българските емигранти в Чехия. Първата вълна емигранти в Чехия има културна мисия – в Прага се създава Българско книжовно дружество с помощта на възрожденца

Васил Стоянов. Следващата вълна е в началото на 20 век – българските градинари, които се преселват в Унгария, Словакия и Чехия. За съжаление относителен край на българо-чешките взаимоотношения се поставя след събитията с българските студенти в Прага 40-те години на 20 век. По това време Чехия иска да запази с България добрите си взаимоотношения, тъй като социализмът още не е настъпил. Българските студенти се прочуват с това, че се държат зле, дори криминално – разбиват благотворителни каси, създават на чехкини извънбрачни деца. През февруари 1949 година,

когато промените вече са настъпили, българските студенти биват изловени, качени на товарни влакове и изпъдени от Чехия. В периода 1964–1969 година чешките литература, театър, кино силно повлияват на българската интелигенция.

Към днешния период превеждането и издаването на български книги в Чехия е формално и затова сме виновни по-скоро ние, отколкото чехите. Нашата литература по принцип пробива трудно в чужбина и по-лесно пробива в Германия, отколкото в Чехия. Първият български вестник в чужбина излиза средата на 19 век в Лайпциг („Български орел“). Отново Германия застава между две държави – Чехия и България. За щастие, обратният процес – на популяризирането на чешката литература и култура в България е изключително задълбочен. Затова много допринасят с дейността си Чешкият център и въодушевените български бохемисти – да не ги изброявам, тъй като ги познавате по-добре и от мен по имена.

Славяните сме надарени с качество – малко или много да се присмиваме един на друг, да не се уважаваме. Нека въведем понятието „самота на славяните“. Според мен най-слаба е самотата между чехи и българи, като изключим тази между чехи и словаци. А най-самотни в Средна Европа са унгарците.

Днес друго ново обстоятелство е фантазмагорията да се направи „обединена Европа“. В тази обединена Европа следва да се включат Чехия и България. Чешкият президент е изключително скептично настроен към тази идея, за което някои българи му се възхищаваме и го уважаваме. Българският е настроен съответно оптимистично, но слъбсъкът е тук, у нас.

Какво е отношението Ви към Прага?

Бил съм и съм живял в различни руски и европейски градове. Въпреки това Прага остави в мен най-дълбоки спомени. Изключително съм радостен, че филмът „Амадеус“ за Моцарт е сниман в Прага, а не във Виена. Едно време българите, които пътувахме из Виена, я харесвахме,

хората бяха добри и приятни, но сградите бяха някак забулени в сумрак и потискаха. За нас същинският град си остана Прага. За мен Прага е по-Виена от Виена.

Сигурно няма да Ви се говори за съвременната политическа ситуация в България?

Да, не ми се говори по принцип. На български език има израз – „От царя до пъдаря“. Сега у нас ситуацията е „От царя до пожарникаря.“

Българската власт продължава политиката на предното правителство – рушене, разграбване и служене на западния капитал. Има и някаква приемственост между правителството на Бойко Борисов и Тодор Живков – говорят обикновено, народни хора, но какво става зад кулисите си личи – разграбване и униожаване дори на вече създаденото.

д-р Димана Иванова

НИКОЛА ГЕОРГИЕВ

е роден на 24.11.1937 г. Завършва българска филология през 1961 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. Професор по Теория на литературата в СУ. Лектор в университети в Прага (Чехия) и Санкт Петербург (Русия), чете лекции по теория на литературата и културата в Залцбург (Австрия), Лондон и Кардиф (Великобритания). Автор е на редица изследвания върху проблеми на литературознанието: „Българската народна песен (Изобразителни принципи. Строеж. Единство)“ (1976; 2004), „Анализ на лирическата творба“ (1985; 2003), „Нова книга за българския народ“ (1991; 2003), „Сто и двадесет литературни години“ (1992; 2002), „Цитирацият човек в художествената литература“ (1992; 2002), „Името на розата и на тютюна“ (1992; 2002), „Анализационни наблюдения“ (1992; 2002), „Мнения и съмнения“ (1999; 2000–2001), „На повратки в село – или към света?“ (1999), „Пропасти и мостове на междутекстовостта“ (1999), „Почит и прочит. Литературознание на неограничените възможности“ (2003), „Тревожно литературознание“ (2006). От 1961 г. публикува статии и студии в множество академични издания (български и чужди), както и в специализираната периодика. Участва в редица редакционни и съставителски колегии. Носител на Хердерева награда (2000).